

Egzamin pisemny w praktyce.

Analiza kryteriów oceny pracy egzaminacyjnej

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzenia egzaminu na tłumacza przysięgłego (Dz.U. Nr 15, poz. 129) określa następujące kryteria oceny pracy egzaminacyjnej:

- 1) do 10 punktów za zgodność treści przekazanej w tłumaczeniu z treścią oryginału;
- 2) do 15 punktów za terminologię i frazeologię subjęzyka specjalistycznego;
- 3) do 10 punktów za poprawność gramatyczną, ortograficzną i leksykalną (leksyka niespecjalistyczna);
- 4) do 10 punktów za zastosowanie rejestru (stylu funkcjonalnego) języka właściwego dla danego rodzaju tekstu;
- 5) do 5 punktów za znajomość formalnych zasad wykonywania tłumaczeń poświadczonych.

Pierwsza publikacja wydana nakładem C.H. Beck, a mianowicie *Egzamin na tłumacza przysięgłego* pod redakcją B. Cieślika, L. Laski oraz M. Rojewskiego, odwołuje się naturalnie do treści wspomnianego wyżej rozporządzenia w kontekście kryteriów oceny prac egzaminacyjnych. Dyskusja w tym zakresie ogranicza się jedynie do próby racjonalizacji kryterium poprawności ortograficznej w części ustnej egzaminu (str. 25), natomiast przemilczane zostały pozostałe kryteria. Dopiero w monografii Artura D. Kubackiego pt. *Tłumaczenie poświadczane. Status, kształcenie, warsztat i odpowiedzialność tłumacza przysięgłego z 2012 r.* wydanej nakładem Wolters Kluwer w rozdziale IV na str. 212–225 przy okazji omawiania wybranych błędów popełnianych na egzaminie pisemnym Autor próbuje szerzej omówić poszczególne kryteria, a czyni to przy okazji dyskusji poświęconej analizie wybranych błędów popełnianych na egzaminie pisemnym. Spostrzeżenia te są cenne i na ogół zbieżne z poglądami Autora niniejszej publikacji, więc pozwolę sobie wybrane fragmenty zacytować i opatrzyć, jeśli to konieczne, komentarzem. Sprawa jest istotna z praktycznego punktu widzenia, ponieważ winna dopomóc w zrozumieniu natury błędów popełnianych na egzaminie, choć trzeba wyraźnie zaznaczyć, że i w tym przypadku interpretacja poszczególnych kryteriów nie jest jednoznaczna, szczególnie jeśli spojrzeć się na owe kryteria okiem językoznawcy. Stąd możliwe jest zaklasyfikowanie danego błędu przez poszczególne osoby wchodzące w skład komisji egzaminacyjnej do różnych kategorii. Dla zdającego egzamin nie jest to sytuacja rodząca jakiegokolwiek krzywdzące skutki, ponieważ jeden błąd, bez względu, do jakiej kategorii przypisany, i tak skutkuje odebraniem jednego punktu. Niemniej jednak potrzeba uporządkowania w zakresie jednolitej interpretacji poszczególnych kryteriów ocen jest paląca.

Zgodność przekazywanej w tłumaczeniu treści z oryginałem

„Błędy rzeczowe dotyczą meritum sprawy, a więc treści, istoty czegoś. W odniesieniu do procesu translacji chodzi o rozbieżność treści przekazanej w tłumaczeniu z treścią oryginału, czyli – inaczej mówiąc – wskutek błędu rzeczowego dochodzi do zmiany sensu oryginału” (Kubacki 2012: 212). Należy w tym momencie dodać, że wspomniana zmiana sensu ma najczęściej charakter fundamentalny, w rezultacie czego mamy do czynienia z dwoma różnymi merytorycznie tekstami, tj. źródłowym i docelowym. Jeśli podczas egzaminu kandydat opuści w translacji istotne dla danego tekstu fragmenty, to wówczas przyjęło się traktować takie postępowanie w kategoriach błędu zgodnościowego w proporcji: jeden opuszczony leksem – minus jeden punkt.

Terminologia oraz frazeologia

Błędy terminologiczne i/lub frazeologiczne nie skutkują na płaszczyźnie interpretacji przekazu przeszkodami uniemożliwiającymi skuteczną komunikację. Najczęściej błędy te mają charakter niewłaściwego użycia konstrukcji leksykalnej (w przeciwieństwie do pojedynczego słowa), przy czym sformułowanie „niewłaściwy” zarówno odnosi się do pragmatyki danego gatunku tekstu, jak i obejmuje morfosyntaktyczne zniekształcenia określonego frazeologizmu (patrz również Kubacki 2012: 215).

Leksyka niespecjalistyczna oraz poprawność gramatyczna

Błędy w tej kategorii odnoszą się do niewłaściwego rejestrowo leksemu w tekście docelowym. Najczęściej powtarzającymi się błędami są nadmierne używanie kolokwializmów w kontekście formalnym, jakim jest tekst prawniczy. Inna sprawa dotyczy poprawności gramatycznej, którą tutaj należy rozumieć jako zastosowanie lub odstąpienie od bieżącego stanu wiedzy o języku wraz z regułami wypracowanymi przez elity intelektualne. Zatem przez poprawność gramatyczną, a raczej brak poprawności, będziemy rozumieć zastosowanie/odstąpienie od zasad angielskiej gramatyki normatywnej (patrz również Kubacki 2012: 217–219).

Stylistyka

Błędy stylistyczne uwidaczniają się najbardziej jaskrawo na poziomie zdania oraz tekstu. Jak trafnie zauważa Kubacki (2012: 222):

„Błędy stylistyczne obejmują – po pierwsze – niewłaściwy dobór środków językowych polegający na niedostosowaniu ich do charakteru i funkcji wypowiedzi, np. używanie

elementów oficjalnych w wypowiedziach potocznych lub elementów potocznych w wypowiedziach publicznych, albo na stylizacji językowej niemającej uzasadnienia w treści i charakterze wypowiedzi. Po drugie, jest to naruszanie zasady jasności stylu, polegające na niezachowaniu logicznego porządku w budowie zdań i większych całości, niezachowaniu zgodności toku wypowiedzi z tokiem rozumowania, jednoczesnym rozwijaniu dwóch myśli, nieformułowaniu zdań w szyku neutralnym, niezwracającym uwagi odbiorcy, a także częstym stosowaniu zdań wielokrotnie złożonych podrzędnie czy zdań wtrąconych. Po trzecie, błędy stylistyczne naruszają zasady prostoty stylu, wypowiedź staje się zawiła, zbyt ozdobna i pretensjonalna. Aby zachować prostotę stylu, nie wolno szafować wyrazami erudycyjnymi, stosować zbyt skomplikowanej składni ani używać środków językowych tylko dla ozdoby”.

Do wyżej wymienionych cech konstytuujących kategorię błędu stylistycznego warto jeszcze dodać powtórzenia leksykalne w obrębie zdania złożonego lub zdań znajdujących się w sąsiedztwie. Niedopuszczalne jest także stosowanie sekwencji rymowanych oraz innych zabiegów poetyckich, jak np. aliteracja, niekonwencjonalna metafora, nadmierne użycie środków wartościujących w tekście.

Aspekty formalne

Błędy formalne wynikają z niedostosowania się do wymogów związanych z cechami zewnętrznymi tekstu poświadczanego. Przykładem może być niewłaściwe stosowanie wzmianki o kierunku tłumaczenia, gdzie informacja o tekście docelowym, na który tłumaczony jest tekst, jest zwyczajnie zbędna. Dla lepszego zilustrowania sytuacji założmy, że tłumaczymy tekst z języka angielskiego na język polski, w wyniku czego powstaje produkt docelowy w języku polskim. Wówczas zbędnym staje się umieszczanie na polskim translacie nagłówka typu „tłumaczenie poświadczane z języka angielskiego na język polski”, ponieważ widać, że tekst jest w języku polskim. Pozostałe kwestie dotyczą niewłaściwego stosowania znaczników końca akapitu, jak również często błędnie przytaczanej klauzuli uwierzytelniającej. W tym ostatnim przypadku najczęściej dochodzi do błędnego rozpoznania tekstu źródłowego, np. zamiast napisać „skan dokumentu”, kandydaci na tłumacza piszą niejako z rozpędu, że tłumaczony tekst pochodzi od oryginału. Inne przypadki dotyczą zbyt szczegółowego opisywania pieczęci oraz pieczętek, jak również złej identyfikacji rodzaju użytej pieczętki itd. Jak konkluduje Kubacki (2012: 224):

„Błędy formalne związane są z nieprzestrzeganiem formalnych zasad sporządzania tłumaczeń poświadczonych (...). Zasady te nie zostały dotychczas uregulowane oficjalnie w randze aktu wykonawczego do ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego, niemniej jednak od 1985 r. istnieje kompendium zasad etyki i pracy zawodowej tłumacza przysięgłego. Opracowała je Sekcja Tłumaczy Przysięgłych STP, zaś kilkakrotnie zmodyfikowała Rada Naczelna PT TEPIS (w latach 1991, 2005 i 2011). Kompendium zostało zaakceptowane przez przedstawicieli Ministerstwa Sprawiedliwości. Nie ma ono mocy prawnej, lecz jest jedynie zbiorem zaleceń skierowanych w głównej mierze do tłumaczy zrzeszonych wokół TEPIS-u”.

Analiza najczęściej popełnianych błędów

Część analityczna niniejszej publikacji zawiera dyskusję nad wybranymi błędami wg kryteriów klasyfikacji zawartych we wspomnianym już wyżej rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzenia egzaminu na tłumacza przysięgłego (Dz.U. Nr 15, poz. 129). W obrębie każdego typu błędu najpierw analizie poddane zostaną wyjściowe dane z języka polskiego podzielone wedle typologii przedstawionej w Przedmowie, a następnie dane z języka angielskiego. Kolejny krok stanowi propozycja poprawnej odpowiedzi, a wszystko w określonym kontekście, którym jest albo tytuł tekstu źródłowego, albo nazwa gatunku tekstu (np. wyrok). Dla przejrzystości wyводу przyjęto w komentarzach konwencję, w której dane leksykalne języka źródłowego są zapisane kursywą, natomiast dane języka docelowego drukiem półtłustym. Poniżej przedstawiono zestawienie najważniejszych typów tekstów w języku polskim oraz angielskim omawianych w niniejszej książce.

Tab. 1.1. Najważniejsze typy tekstów źródłowych w języku polskim

Nazwa tekstu	Typ
Administracja publiczna	Prawnicze
Adopcja	Prawnicze
Akt notarialny	Prawnicze
Diagnoza społeczno-ekonomiczna	Społeczno-ekonomiczne
Europejski Trybunał Praw Człowieka	Prawnicze
Gdy zostaniesz poszkodowany	Prawnicze
Gospodarka w Polsce	Społeczno-ekonomiczne
Impotencja (Kodeks kanoniczny)	Prawnicze
Naruszenie prawa konsumenta do niezakłóconego wypoczynku	Prawnicze
Nieważność małżeństwa kościelnego	Urzędowe
Obowiązek podatkowy	Społeczno-ekonomiczne
Obowiązki obywatela	Prawnicze
Organa podatkowe oraz kontroli skarbowej	Społeczno-ekonomiczne
Organizacje społeczne	Społeczno-ekonomiczne
Policja w Polsce	Prawnicze
Postanowienie sądu	Sądowe

Nazwa tekstu	Typ
Postanowienie Sądu Najwyższego	Sądowe
Postanowienie WSP 9/09	Sądowe
Pouczenie (pokrzywdzonego)	Sądowe
Pracownicy organu administracji publicznej	Prawnicze
Prokuratura	Prawnicze
Przeszkoda przyzwoitości publicznej (Kodeks kanoniczny)	Prawnicze
Przyczyny stwierdzenia nieważności małżeństwa	Urzędowe
Przysposobienie	Prawnicze
Rosja – rynek dla polskich przedsiębiorców	Społeczno-ekonomiczne
Roszczenia pieniężne	Społeczno-ekonomiczne
Samorząd terytorialny	Prawnicze
Sądy w Polsce	Prawnicze
Skarga powodowa	Prawnicze
Spółka komandytowa	Prawnicze
Spółka cywilna	Prawnicze
Spółka jawna	Prawnicze
Spółka partnerska	Prawnicze
Sprawa C-291/03	Urzędowe
Świadcstwa uzyskane za granicą	Urzędowe
Ubezpieczenie autocasco	Prawnicze
Ubezpieczenie OC	Prawnicze
Uznawanie wykształcenia w UE	Urzędowe
Właściwość sądów okręgowych	Prawnicze
Wniosek o wydanie orzeczenia prejudycjalnego	Sądowe
Wyrok sądowy	Sądowe
Wyrok sądowy (nakazowy)	Sądowe
Wyrok Trybunału Sprawiedliwości	Sądowe

Tab. 1.2. Najważniejsze typy tekstów źródłowych w języku angielskim

Nazwa tekstu	Typ
Admiralty Act	Prawne
Agreement (companies and partnerships)	Prawnicze
Are Limitations of Liability Clauses Enforceable?	Prawnicze
Australian Government Commonwealth Law	Prawne
Bill of indictment	Prawnicze

Nazwa tekstu	Typ
Birth certificate	Urzędowe
Can you be prosecuted for mere negligence?	Prawnicze
Canadian Real Estate Law	Prawne
Certified Copy of Registration of Birth	Urzędowe
Certiorari to the United States Court of Appeals	Sądowe
Civil contract	Prawnicze
Civil law vs criminal law	Prawnicze
Commercial Lease Agreement	Prawnicze
Copy of record of death	Urzędowe
Court family conference	Sądowe
Court order	Sądowe
Criminal record	Sądowe
Criminal trial vs civil trial	Prawnicze
Death certificate	Urzędowe
Drafting Limitation of Liability Provisions	Prawnicze
DUI cases	Prawnicze
Employment agreement	Prawnicze
Global financial crisis	Spółeczno-ekonomiczne
Hardware warranty	Prawnicze
Law enforcement agency	Prawnicze
Loans	Spółeczno-ekonomiczne
Managing limitation of liability clauses	Prawnicze
Medical death certificate	Urzędowe
Payments and fees	Spółeczno-ekonomiczne
Politics and economy	Spółeczno-ekonomiczne
Probate	Prawnicze
Sheriff Courts	Prawnicze
The Cook County Child Protection Mediation Program	Prawnicze
U.S. exports	Spółeczno-ekonomiczne
U.S. manufacturers	Spółeczno-ekonomiczne
United States Bankruptcy Court	Sądowe